

Petőfi la Români.

Fragmente din teza de doctorat a Dlui Profesor
Alexandru Veégh.

Dacă cercetăm valoarea de literatură universală, mărimea și puterea creatoare a unui poet, ne stau la dispoziție două măsuri. Înseamnă valoare literară universală, dacă poetul este cunoscut și citit și în străinătate. Dar creația poetică contează ca literatură universală și în cazul când, deși nu este cunoscută în Europa etc., dar valoarea-i estetică este egală cu operele cunoscute și recunoscute în literatura universală. Tragedia *Bunul Bănk* a lui *Iosif Katona*, de exemplu, nu este cunoscută în literatura universală. După distinsul critic, *Pavel Gyulai* însă această operă se poate pune, atât ca construcție, cât și caracterizare, alături de tragediile lui Shakespeare. Despre Mihail Vörösmarthy nu se poate spune, că este cunoscut în literatura universală, dar, după *Zsolt Beöthy*, Vörösmarthy a lăsat opere atât de perfecte, încât reprezintă valoare literară universală. În literatura maghiară nu odată se citește despre *Ion Arany*, care nu este cunoscut în străinătate, însă ca »Shakespeare al baladei«, autorul trilogiei *To'đi și Buda halála — Moartea lui Buda* se ia la întrecere cu creațiile cele mai artistice și valoroase din literatura universală.

Autorii dramatice maghiari din ultimile trei decenii s'au făcut cunoscuți în mod extraordinar dela București până'n America. Sunt cunoscuți, dar în acelaș timp nu sunt și valori literare universale. Răspândirea nu înseamnă totdeauna și clasicitate universală. Creația care este artistică în sine, deși n'a trecut hotarele națiunii, este operă clasică, cu toate, că nu e operă de literatură universală; din contra unele creații sunt cunoscute în literatura universală, dar nu sunt clasice.

Operele lui Petőfi sunt creații de literatură universală din ambele puncte de vedere. Pe lângă clasicitatea lor estetică sunt cunoscute și de popoarele civilizate. Urmează calea, pe care Homer, Dante, Shakespeare, Goethe, Moliere, Tolstoi s'au făcut comoara comună a omenimii. Calea aceasta este a geniului, care, ieșind dintre țărnișurile obișnuite, își scutură convențiunile omenești, se mișcă liber și afirmându-se se impune. Spiritul lui larg nu-l poate opri limba, naționalitatea, timpul: își desfășoară independent proporțiile deosebit de puternice.

Nu mai este nici un scriitor maghiar, nefăcând excepție nici Maurițiu Jókai, care să fie atât de cunoscut în străinătate, ca

Alexandru Petöfi. Această importanță a lui se evidențiază și mai mult prin împrejurarea, că Petöfi își scrisese poeziile sale nu într'o limbă universală, ci într'o limbă care stă izolată prin vitregia sorții, care se'nvață așa de anevoios de străini și pe care o știu puținii chiar dintre vecinii cei mai apropiați și dacă o știu, n'o știu bine.

Ar fi greu de numărat traduceriile operelor lui Petöfi. Poezia: »Reszket a bokor, mert ...« — Tremură tufișul. și deviza poetului, celebrul »Votum Petöfianum« sunt traduse până la războiul mondial în 40 de limbi. Alexandru Petöfi nu este numai al unei națiuni, el este al omenirii întregi. Bettina von Arnim, prietena lui Goethe, îl numește Soare Dumnezeu; Francois Coppée îi zice erou etern al libertății; Hermann Grimm, profesor universitar din Berlin, îl apostrofează cel mai mare poet al tuturor popoarelor; Carlyle îl socoate în acelaș rang cu Goethe; Heine îl compară cu Burns și scrie, că în Germania nimeni nu i-se poate alătura Dacă străinul cult pronunță cuvântul »Maghiar« al doilea cuvânt pe care-l rostește, este de bună seamă, numele lui Petöfi.

Cuceririle lui Petöfi în literatura universală, traduceriile operelor lui în limbi străine au fost cercetate de către specialiști destinși. În Petöfi-könyvtár — Biblioteca Petöfi ¹⁾ se ocupă rând pe rând Henric Lenkei, Ignatie Kont, Ludovic Baróti, Albin Körösi, Vera Vikár și Béla Vikár cu Petöfi la Germani, Francezi, Italiieni, Spanioli, Englezi și popoarele nordice.

Despre influența lui Petöfi asupra literaturii române și traducerea lui în românește istoria literară știe prea puțin până în ultimul timp. Amintim doar articolul profesorului dr Arpad Bitay: »Petöfi és a román irodalom« apărut în albumul: Petöfi emléksorok, Târgu-Mureș 1923, pg. 77—81 și mențiunea istoricului literar, Eugen Pintér, că și în românește au apărut numeroase poezii din Petöfi. ²⁾

Când îmi fac această modestă disertație, în cercetările mele mă conduce dorul de-a arunca lumină asupra acelor traduceri și aprecieri, prin cari Petöfi a câștigat dreptul de cetățean în literatura română. Să fie această lucrare o contribuție nouă la mărirea lui literară universală.

Cea dintâi traducere românească din Petöfi se găsește în »Familia« lui *Iosif Vulcanu*, apărută la Pesta, anul 1872: Fire — aș iu riu ... Lennék én folyóviz. Prin o curioasă coincidență prima traducere trebuia să apară în revista, în coloanele căreia au ieșit la iveală și cele dintâi poezii ale lui Eminescu. Traducătorul este Vulcanu însuși. Este o traducere învechită și lipsită de putere poetică

În general primele traduceri au mai mult însemnătate istoric-culturală, decât artistică.

¹⁾ O serie de studii, puse în slujba cultului Petöfian, sub direcția lui Alaxandru Endrödi și Zoltan Ferenczi, Budapesta, 1901—1911.

²⁾ A magyar irodalom története, Budapest, 1933, VI. pg. 403.

O superficialitate și lipsa îngrijirii artistice caracterizează cele 45 de traduceri ale revistei »Ungaria«, apărută la Cluj, între anii 1893 - 1898.

Primul traducător artistic al lui Petőfi este brașoveanul Șt. O. Iosif. Poetul maghiar pe care-l cunoștea de acasă și mai bine dela liceul unguresc din Sibiu, înseamnă pentru Iosif meșterul la care își face ucenicia literară, care-l introduce în literatură. Tânărul Iosif își câștigă nume poetic prin Petőfi, primele două opere apărute în volum fiindu-i colecții de traducere din Petőfi. ¹⁾ Petőfi este geniul pe care și-l alege Iosif să-i deschidă prima oară înaintea ochilor perspectiva multicoloră a unei lumi bogate în simțire și gânduri cu înfățișarea lor poetică. Petőfi este poetul dela care învață ceea-ce este natural, simplu, concis ca fond și formă

Pe lângă Iosif, traducătorul cel mai chemat al lui Petőfi este fără îndoială *Octavian Goga*, care și-a fixat singur menirea: »Artistul de astăzi e un luptător«. Și'ntradevăr luptător ne apare atât în poezia sa originală, cât și în cea tradusă. Fondul simțirilor sale este revoluționar ca și la Petőfi. Goga este un revoltat melancolic, în care dorul de neam se împletește cu durerea celor mici și cu revolta în contra celor mari. În Luceafărul publică traduceri artistice din Petőfi și Madách și drept recunoștință pentru meritele sale, Societatea Petőfi îl alege între membrii săi. Pe Petőfi îl traduce din motive național politice. Ideia politică, găsită în poezia originală o aplică neamului său. Prin traducere învață, încurajează, avântă, revoluționează, își servește națiunea. Fondul acestor traduceri se rezumă în ideile mari ale libertății individuale și ale celei universale.

În revista bucureșteană, *Floarea darurilor* pusă sub îngrijirea Dlui Iorga, apar în anul 1907, șapte traduceri bune, făcute de I. Loichită. Pe lângă Petőfi, în coloana a doua se mai traduce și din Leopardi Carducci. Villon, Longfellow, Musset, Shelley, Tennyson, Ovidius, Goethe, Malherbe, Manzoni, Ronsard, Edgar Poe, Vigny și alții.

Poetul-profesor bucureștean, *Ion Ursu-Soricu* traduce în revista *Ramuri* din Craiova. Il atrag acele creații din opera lui Petőfi, care constituie modele poetice de lupte purtate pentru libertate. Traducerile lui Soricu, făcute cu multă grijă și chemare poetică, au mai apărut și în *Viitorul*, *Neamul Românesc Literar*.

Profesorul *Avente Banciu* dela liceul Șaguna din Brașov este cel mai fecund talmăcitor român al lui Petőfi. Are mai bine de 50 de traduceri, apărute în diferite ziare și reviste.

Tânărul bibliotecar al Academiei Române, *Avram P. Todor*, de prezent lucrează la traducerea fermecătoarei poeme: *János vitéz — Ion Viteazul*.

Celebra deviză a lui Petőfi, *Votum Petőfianum* își găsește și două traduceri în românește. Aceste șase versuri iambice exprimă

¹⁾ Poezii alese, Bibl. de populizare, Craiova, 1896. Apostolul și alte poezii, București, C. Müller, 1897.

deplin ideile principale ale poeziei lui Petöfi ce se rezumă în : *libertate și amor*.

Tot de două ori s'a tradus românul : *Funea călăului*, acest roman cumplit al mizeriei și răzbunării dramatizate.

Aprecierile privitoare la Petöfi în majoritatea lor sunt scrise în proză, dar se găsesc între ele și poezii.

Primul Român care s'a ocupat cu literatura ungurească, cu viața spirituală, cu sufletul maghiar și diferitele sale manifestații, a fost *Ion Slavici*. Slavici înainte cu vreo 60 de ani în coloanele Convorbirilor Literare (anul 1871, pg 301 :) în studiul său scris despre Maghiari reprezintă o direcție extremă (Studii asupra Maghiarilor.)

Revoluționarul melancolic al trecutului, Goga, acest »Petöfi român«, îi dedică geniului înrudit sufletește cu el, o poezie în ciclul Căntece fără țară : Lui Petöfi. Poezia s'a tradus și în ungu-rește de *Acafiu Gara* în coloanele revistei bilingue din Oradea : *Aurora* (1 Aprilie 1923.)

Centenarul nașterii poetului, serbat în 1923 cu o pompă festuoasă, n'a ocolit nici atențiunea românimii Diferite reviste și ziare îl comemorază, deși uneori ce-i drept cam sumar. Ministerul Instrucțiunii își depune într'o cărtică buchetul întru amintirea poetului. Broșura aceasta a fost scrisă de decedatul meu profesor de slavistică dr. *Iosiț Popovici*.

După cum reiese din disertația noastră, Românii sunt dintre acele popoare la care drumețul european, Petöfi a putut să cuce-rească. Valorile etern omenești ale poetului au animat și români-mea. Dacă însă ne gândim la împrejurarea, că printre munții și livezile înflorite ale Ardealului cele două popoare au conviețuit secole dearându-l, apare relativ puțin interesul acela târzielnic ale cărui roade sunt traducerile și aprecierile adunate aici. Din 826 de poezii am găsit traduse numai 198, în majoritatea lor risipite prin reviste, începând cu anul 1872.

Se pune întrebarea : care este motivul acestei nepăsări? Unul ar fi împrejurarea, că elementele culte ale românimii, cel puțin ardelenii, au citit pe Petöfi în original pe băncile școlii. Dar cauza adevărată este de natură politică. După cum arată Goga în *Lucea-fărul* (1 August 1903), multe opere de o incontestabilă valoare literară, scrise în limba maghiară, nu au fost traduse în românește din cauza tradiției regretabile de veacuri ale frecărilor politice dintre cele două popoare.

Petöfi cel adevărat și complet în românește încă întârzie. Nu se știe dacă va apare și dacă va apare, când.....

